

Андрій Свінцицький

кандидат юридичних наук, заслужений юрист України,
в.о. директора,
Науково-дослідний центр незалежних судових експертиз
Міністерства юстиції України
<https://orcid.org/0000-0002-9801-0535>

СУДОВО-ЕКСПЕРТНА ДІЯЛЬНІСТЬ НАУКОВО-ДОСЛІДНОГО ЦЕНТРУ НЕЗАЛЕЖНИХ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ МІНІСТЕРСТВА ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ

У статті проаналізовано сучасні виклики та напрями діяльності новоствореного Науково-дослідного центру незалежних судових експертиз Міністерства юстиції України та його роль у зміцненні правосуддя, реформуванні системи експертного забезпечення та її інтеграції до європейського простору. На підставі аналізу наукових напрацювань учених судово-експертна діяльність розглядається автором як багатогранна сфера, яка поєднує три класичні складники: організацію та проведення судових експертиз, наукові дослідження, міжнародну співпрацю. Експертна діяльність спрямована на забезпечення об'єктивного та незалежного дослідження у справах, що мають суспільний резонанс. Визначено пріоритетні експертні напрями, за якими НДЦНСЕ проводить судові експертизи, а саме: будівельно-технічну, товарознавчу, комп'ютерно-технічну, телекомунікаційну, почеркознавчу, лінгвістичну експертизи, технічну експертизу документів, експертизу відео-, звукозапису, психологічну експертизу та інші. Науковий напрям включає розробку та впровадження інноваційних методик, міждисциплінарний підхід, участь у міжнародних проєктах, що сприяє визнанню та інтеграції до Європейського дослідницького простору. Особливу увагу у статті приділено міжнародній співпраці НДЦНСЕ із європейськими інституціями, такими як EUAM, CEPOL, Офісом Ради Європи в Україні, а також експертними установами країн Балтії. Така співпраця спрямована на гармонізацію національного законодавства з acquis ЄС та інтеграцію до Європейського простору судово-експертної діяльності. Результати дослідження підкреслюють значення судово-експертної діяльності НДЦНСЕ у забезпеченні верховенства права, боротьбі з корупцією та адаптації до глобальних викликів безпеки, а також її внесок у сталий розвиток і зміцнення демократичних інституцій в Україні.

Ключові слова: Науково-дослідний центр незалежних судових експертиз Міністерства юстиції України, судово-експертна діяльність, європейська інтеграція, реформа сфери експертного забезпечення правосуддя.

Постановка проблеми. У процесі реформування системи експертного забезпечення правосуддя України актуалізується питання щодо вироблення нових наукових пропозицій та практичних рішень для пошуку ефективних шляхів інтеграції до Європейського судово-експертного простору. У межах реалізації євроінтеграційних завдань із впровадження реформ у сфері експертного забезпечення правосуддя створено Науково-дослідний центр незалежних судових експертиз Міністерства юстиції України (далі – НДЦНСЕ).

Новий суб'єкт судово-експертної діяльності покликаний забезпечити незалежність та інтегрувати європейські підходи в управлінні і проведенні судових експертиз.

У межах цієї наукової статті пропонуємо сфокусувати увагу на основних напрямках судово-експертної діяльності НДЦНСЕ.

Метою статті є аналіз основних напрямів судово-експертної діяльності НДЦНСЕ у контексті реформування сфери експертного забезпечення правосуддя України та реалізації євроінтеграційних завдань, а також висвіт-

лення його ролі у забезпеченні незалежності, впровадженні європейських підходів задля інтеграції до Європейського судово-експертного простору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання судово-експертної діяльності привертали увагу багатьох учених. Так, директор департаменту експертного забезпечення правосуддя Н. Ткаченко зазначає, що у науковій літературі можна зустріти такі терміни, як: «судово-експертна діяльність», «експертне забезпечення правосуддя», «судово-експертне забезпечення правосуддя», «експертно-криміналістичне забезпечення» тощо. При цьому тлумачення цих термінів дуже різняться [7]. Має рацію Л. Головченко, яка пропонує розглядати судово-експертну діяльність як багатогранну сферу, яка поєднує державне управління та науково-методичну підтримку в галузі судової експертизи. Ця діяльність охоплює організацію та проведення експертиз, що забезпечують правосуддя завдяки незалежності, професійності та об'єктивності, спираючись на найновіші досягнення науки й техніки. Аналізуючи ключові елементи судово-експертної діяльності, вчена виділяє такі складники: 1) проведення судової експертизи; 2) проведення експертних досліджень з метою надання висновків поза межами судочинства; 3) наукові дослідження, спрямовані на створення методик для проведення експертиз, а також планування, реалізацію, апробацію і впровадження результатів досліджень у практику; 4) науково-методичне й інформаційне забезпечення в галузі судової експертизи; 5) організаційно-управлінське забезпечення в галузі судової експертизи; 6) профілактику правопорушень засобами судової експертизи; 7) добір, професійну підготовку та підвищення кваліфікації судових експертів [2, с. 7].

На думку Г. Стрілець, судово-експертна діяльність – це врегульована законодавством діяльність судово-експертних установ, що спрямована на проведення незалежних судових експертиз, шляхом об'єктивного, повного і всебічного дослідження з дотриманням сучасних досягнень науки і техніки, організація роботи судово-експертних установ загалом та їхніх структурних підрозділів, їх науково-методичне й інформаційне забезпечення, підбір і підготовка судово-експертних кадрів [6, с. 13].

Поза сумнівом, саме судово-експертна діяльність виступає головним елементом, на підставі якого формується сфера експертного забезпечення. Задоволення потреб органів та установ, суду й органів досудового розслідування, а також фізичних і юридичних осіб у забезпеченні їх незалежною, кваліфікованою та об'єктивною експертизою, орієнтованою на максимальне використання досягнень науки й техніки, є метою діяльності суб'єктів судово-експертної діяльності [1].

Повністю підтримуємо точку зору О. Лінника та Л. Омельчук, що інтеграційні процеси у судово-експертній діяльності сприяють гармонізації та вдосконаленню експертного національного законодавства, розвитку теоретичних основ експертних досліджень, виробленню єдиних методичних рекомендацій з їх проведення, вдосконаленню експертної діяльності, підвищенню професійної майстерності працівників судово-експертних установ, міжнародному визнанню національних експертних висновків [3, с. 240].

Виклад основного матеріалу. Україна прагне формувати суспільні та міждержавні відносини на засадах миру, солідарності, партнерства, довіри, міжнародної та регіональної безпеки, декларуючи підтримку принципів концепції сталого розвитку. Зважаючи на це, виникає потреба у пошуку узгоджених можливостей реагування на нові глобальні виклики міжнародної та національної безпеки через обрання пріоритетів подальшого розвитку країн на засадах стрімкого розвитку підходів до судово-експертного забезпечення [5].

Відповідно до Листа про наміри до Міжнародного валютного фонду від 19 червня 2023 року та Меморандуму про економічну та фінансову політику Україна взяла на себе певні зобов'язання, у тому числі і у сфері реформування судової експертизи [4]. У пункті 61 визначено, що посилення верховенства права, боротьба з корупцією та боротьба з відмиванням грошей є важливими елементами на шляху України до членства в ЄС та визначено, що з метою підвищення ефективності антикорупційних інститутів заплановано забезпечити НАБУ можливістю доступу до компетентних, незалежних та виконаних у найкоротші терміни судових експертиз відповідними експертами для ефективного виконання його слідчого мандату. Меседж, сформований Міжнарод-

ним валютним фондом, відображає реалізацію ширших планів реформування системи судово-експертного забезпечення.

Після сформованої позиції Міжнародного валютного фонду, що стала передумовою для змін у національній системі, хронологія подій розвивалась таким чином. Спершу Кабінет Міністрів України видав розпорядження від 08.09.2023 № 798-р «Про утворення Науково-дослідного центру незалежних судових експертиз», що сприяло реорганізації наявної системи науково-дослідних установ Міністерства юстиції України та доповненню цієї системи новим суб'єктом судово-експертної діяльності.

Одночасно із цим розроблюється «Концепт посилення стійкості демократії в Україні», у якому наголошується, що стійкість демократії в Україні та очищення від олігархічно-корупційного впливу здійснюється шляхом посилення інституційних спроможностей органів державної влади. Цей документ закріпив, що одним із пріоритетних напрямів розбудови інституційної стійкості є створення НДЦНСЕ. Таким чином, утворення НДЦНСЕ стало ключовим етапом у процесі зміцнення правосуддя та посилення стійкості демократії в Україні.

Подальшим кроком стало видання Наказу Міністерства юстиції України «Про утворення Науково-дослідного центру незалежних судових експертиз Міністерства юстиції України» від 04.01.2024 № 29/5 та затвердження Статуту НДЦНСЕ. Згідно зі статутом, зафіксовано, що НДЦНСЕ є державною спеціалізованою установою, яка належить до сфери управління Міністерства юстиції України і відповідно до законодавства здійснює судово-експертну та науково-дослідну діяльність у галузі судової експертизи.

Саме ці документи становлять нормативно-правовий мандат, на основі якого можна визначити основні напрями судово-експертної діяльності НДЦНСЕ. Серед них пропонуємо зосередитись на трьох класичних напрямках: експертній, науковій та міжнародній діяльності.

Одним із ключових напрямів діяльності НДЦНСЕ є проведення судових експертиз у справах, що мають резонансний характер та пов'язані із заподіянням тяжких наслідків державним чи суспільним інтересам у сфері економіки, кримінальних правопорушень

з використанням кіберпростору та пов'язаних із легалізацією доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванням тероризму, вчинених особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Для належного експертного забезпечення резонансних проваджень експертами НДЦНСЕ проводяться експертизи за такими видами, як економічна, будівельно-технічна, товарознавча, комп'ютерно-технічна, телекомунікаційна, експертиза відео-, звукозапису, почеркознавча, лінгвістична експертиза, технічна експертиза документів, психологічна експертиза та інші.

Розбудову сучасної експертної установи неможливо уявити без розвитку її наукового потенціалу. Розвиток наукової діяльності НДЦНСЕ полягає у забезпеченні інноваційного підходу до судово-експертної діяльності через проведення фундаментальних і прикладних досліджень, спрямованих на вдосконалення експертних методик, впровадження сучасних технологій і підвищення наукового потенціалу НДЦНСЕ. Основними напрямками розвитку наукової діяльності НДЦНСЕ розглядаються такі. По-перше, забезпечення безперервного розвитку науки з акцентом на вдосконалення наявних та розробку нових методик судових експертиз. По-друге, впровадження міждисциплінарного підходу у наукових дослідженнях, що сприятиме інтеграції нових рішень у процеси судово-експертної діяльності. По-третє, розширення участі наукових працівників та судових експертів у міжнародних наукових програмах і проєктах, що дозволить додатково комерціалізувати результати наукових досліджень. По-четверте, збільшення публікаційної активності, особливо у наукометричних базах даних, що відіграє важливу роль у міжнародній визнаності та інтернаціоналізації вітчизняних досліджень у сфері судової експертизи.

Реалізація перелічених напрямів позитивно впливатиме на кількісні та якісні показники ефективності роботи для державної атестації наукової установи, яка вже проводиться за новою методикою. Це дозволить НДЦНСЕ успішно пройти атестацію, що підтвердить високий рівень наукової діяльності та забезпечить подальший розвиток установи в контексті європейських стандартів для подальшої інтеграції до Європейського дослідницького простору.

В умовах активного євроінтеграційного діалогу, нарощування міжнародного потенціалу НДЦНСЕ заплановано активну міжнародну діяльність з метою входження до європейського та євроатлантичного простору судово-експертної діяльності. За цим напрямом діяльності НДЦНСЕ вже започатковано співпрацю з Консультативною місією Європейського Союзу з реформування сектору цивільної безпеки України (EUAM), Офісом Ради Європи в Україні, Агентством Європейського Союзу з підготовки співробітників правоохоронних органів (CEPOL), Міжнародною асоціацією юристів (International Bar Association) та отримано позитивні відповіді щодо укладення угод про співробітництво з експертними установами країн ЄС, як-то Estonian Forensic Science Institute (Естонія), State Forensic Science Bureau (Латвія), Forensic Science Centre of Lithuania (Литва) та іншими. Відзначимо, що одним із напрямів співпраці з експертними установами ми розглядаємо у контексті проведення консультацій та обміну досвідом щодо застосування національного законодавства сторін та імплементації acquis Європейського Союзу (ЄС) у сфері судової експертизи з метою забезпечення ефективної інтеграції НДЦНСЕ до Європейського простору судово-експертної діяльності.

Висновки. Україна декларує підтримку принципів сталого розвитку, інтегруючи їх у свої суспільні й міждержавні відносини. Це зумовлює необхідність адаптації судово-експертного забезпечення до нових глобальних викликів міжнародної та національної безпеки.

У межах зобов'язань перед Міжнародним валютним фондом та євроінтеграційних процесів Україна визначила реформування судово-експертної діяльності та створення нової незалежної установи головним пріоритетом. Це стало важливим кроком у розбудові інституційної спроможності країни та черговим етапом у реформуванні системи експертного забезпечення правосуддя.

Аналізуючи основні напрями судово-експертної діяльності, виокремлено три класичні складники: експертну, наукову та міжнародну діяльність. Експертна діяльність НДЦНСЕ спрямована на належне експертне забезпечення у справах, що мають резонансний характер, із застосуванням окремих видів експертиз (економічних, будівельно-технічних, комп'ютерно-технічних експертиз, психологічних тощо). Науковий напрям діяльності НДЦНСЕ орієнтований на проведення фундаментальних і прикладних досліджень, удосконалення методик судових експертиз, впровадження сучасних технологій та підвищення наукового потенціалу через участь у міжнародних програмах і проєктах, а також на примноження наукових здобутків та міжнародного визнання українських досліджень через збільшення публікаційної активності у наукометричних базах даних. Активне розширення міжнародної діяльності здійснюється через організацію співпраці з європейськими інституціями та експертними установами, а також іншими європейськими організаціями.

Список використаної літератури:

1. Агапова О. В. Класифікація напрямів діяльності у сфері експертного забезпечення. *Держава та регіони. Серія : Право*. 2020. № 3(69). С. 58–63. <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2020.3.10>.
2. Головченко Л. М. Про необхідність вдосконалення законодавства про судово-експертну діяльність в Україні. *Криміналістика і судова експертиза*. 2013. Вип. 58 (1). С. 5–12. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/krise_2013_58\(1\)_3](http://nbuv.gov.ua/UJRN/krise_2013_58(1)_3).
3. Линник О. В., Омельчук Л. В. Актуальність вступу України до Міжнародних судово-експертних мереж. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. Вип. 2–3 (6–7). 2017. С. 236–241.
4. Лист про наміри до Міжнародного валютного фонду від 19 червня 2023 року. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/Lol_MEFP_Ukraine_2023-06-19_.pdf.
5. Свінцицький А. Судово-експертне забезпечення Служби безпеки України. *II Міжнародний податковий конгрес : зб. матеріалів*, 26 листопада 2021 р. Ірпінь, 2021. С. 779–784.
6. Стрілець Г. О. Генезис системи судово-експертних установ в Україні та напрямки їх діяльності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09. Київ, 2009. 19 с.
7. Ткаченко Н. Сутність експертного забезпечення кримінального провадження. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. Випуск 16. 2016. URL: <https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://khrife-journal.org/index.php/journal/article/download/79/77/&ved=2ahUKEwjD4pqevsCKAxVSKhAIHU2TEz04ChAWegQIGxAB&usq=AOvVaw1Re82kyUKKAKRHxnlivZG7>.

References:

1. Ahapova O. V. Klasyfikatsiia napriamiv diialnosti u sferi ekspertnoho zabezpechennia [Classification of areas of activity in the field of expert support]. *Derzhava ta rehiony. Serii: Pravo – State and regions. Series: Law*, 2020. № 3(69), pp. 58–63. <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2020.3.10> [in Ukrainian].
2. Holovchenko L. M. Pro neobkhdnist vdoskonalennia zakonodavstva pro sudovo-ekspertnu diialnist v Ukraini [On the need to improve the legislation on forensic expertise in Ukraine]. *Criminology and forensic expertise*, 2013. Vyp. 58 (1), pp. 5–12. Retrieved from: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/krise_2013_58\(1\)__3](http://nbuv.gov.ua/UJRN/krise_2013_58(1)__3).
3. Lynnyk O. V., Omelchuk L. V. Aktualnist vstupu Ukrainy do Mizhnarodnykh sudovo-ekspertnykh mrezh [The relevance of Ukraine's entry into the International Forensic Expert Networks]. *Mizhnarodnyy yurydychnyy visnyk: aktualni problemy suchasnosti (teoriia ta praktyka) – International Legal Bulletin: Current Problems of Today (Theory and Practice)*, 2017. Vol. 2–3 (6–7), pp. 236–241 [in Ukrainian].
4. Lyst pro namiry do Mizhnarodnoho valiutnoho fondu vid 19 chervnia 2023 roku. Retrieved from: https://mof.gov.ua/storage/files/Lol_MEFP_Ukraine_2023-06-19_.pdf.
5. Svintsytskyi A. Sudovo-ekspertne zabezpechennia Sluzhby bezpeky Ukrainy [Forensic Expert Support of the Security Service of Ukraine]. *II Mizhnarodnyi podatkovyi konhres – II International Tax Congress: zb. materialiv*, 26 lystopada 2021 r. Irpin, 2021, pp. 779–784 [in Ukrainian].
6. Strilets H. O. Henezys systemy sudovo-ekspertnykh ustanov v Ukraini ta napriamky yikh diialnosti [Genesis of the System of Forensic Expert Institutions in Ukraine and Directions of Their Activity]: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk: spets. 12.00.09. Kyiv, 2009. 19 p. [in Ukrainian]
7. Tkachenko N. Sutnist ekspertnoho zabezpechennia kryminalnoho provadzhennia [The Essence of Expert Support of Criminal Proceedings]. *Teoriia ta praktyka sudovoi ekspertyzy i kryminalistyky – Theory and Practice of Forensic Examination and Criminology*, 2016. Vol. 16. Retrieved from: <https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://khrife-journal.org/index.php/journal/article/download/79/77/&ved=2ahUKEwjD4pqevsCKAxVSKhAIHU2TEz04ChAWegQIGxAB&usq=AOvVaw1Re82kyUKKAKRHxnlivZG7>.

Andrii Svintsytskyi. Forensic science activities of the Scientific Research Center of Independent Forensic of the Ministry of Justice of Ukraine

The article analyzes the current challenges and areas of activity of the newly established Scientific Research Center of Independent Forensic of the Ministry of Justice of Ukraine (SRCIF), highlighting its role in strengthening justice, reforming the system of forensic support, and integrating into the European space. Based on the analysis of scientific contributions by researchers, forensic activities are considered as a multifaceted field encompassing three classical components: the organization and conduct of forensic examinations, scientific research, and international cooperation. The expert activities aim to ensure objective and independent investigations in cases of public significance. Priority expert areas conducted by SRCIFE include construction and technical expertise, commodity research, computer and telecommunications technical expertise, video and audio recording examination, handwriting analysis, linguistic expertise, technical document examination, psychological expertise, and others. The scientific direction includes the development and implementation of innovative methodologies, an interdisciplinary approach, and participation in international projects, which contribute to international recognition and integration into the European Research Area. The article pays particular attention to SRCIFE's international cooperation with European institutions such as EUAM, CEPOL, the Council of Europe Office in Ukraine, and expert institutions of the Baltic States. This cooperation focuses on harmonizing national legislation with the EU acquis and integrating forensic activities into the European domain. The research findings emphasize the importance of SRCIFE's forensic activities in ensuring the rule of law, combating corruption, adapting to global security challenges, and contributing to sustainable development and strengthening democratic institutions in Ukraine.

Keywords: Scientific Research Center of Independent Forensic of the Ministry of Justice of Ukraine, forensic activities, European integration, reform of forensic support for justice.